

Asia: VM056:00/2016

Digituen toimintamalliehdotus, AUTA-hankkeen loppuraportti

Lausunnonantajan lausunto

Tässä kohtaa voitte kommentoida digituen toimintamallia, kuten esitettyjä digituen toimijoita ja roolitusta (luvut 1-3).

Lisäksi toivomme erityisesti kommentteja digituen määritelmään.

Toimintamalli kuvaa nykyisten digituen tuottajien tilannetta. Uudet ratkaisut toiminnan kehittämiseksi jäävät kuitenkin puuttumaan.

Toimintamallissa on unohdettu se, että yleiset kirjastot ovat merkittävä digituen tuottaja. Kirjastot tarjoavat tiloja, laitteita ja osaamista. Kirjastot tarjoavat tiloja myös muiden digituen tuottajien käyttöön, kuten järjestöille.

Esimerkiksi seniorien tietotekniikan vertaisopastuksia tarjoavan Enter ry:n mukaan valtaosa järjestön opastuksista tapahtuu kirjastoissa. Opastuksissa käytetään kirjaston tiloja, verkkoa ja joskus myös laitteita.

Yleisiä kirjastoja on Suomessa 719, esimerkiksi yhteispalvelupisteitä taas noin 190. Digitaitojen tukemisessa kirjastot voisivat tavoittaa suuria väkimääriä vuosittain.

Muodolliseen koulutukseen osallistuu jo nyt vuosittain noin 350 000 asiakasta. Lisäksi kirjastoissa tehdään päivittäin tilastoissa näkymätöntä laitteiden ja verkkopalvelujen opastusta.

Esimerkiksi Kansalaisneuvontaan taas tuli vuonna 2017 yhteensä 81 484 palvelupyyntöä. Näiden lukujen perusteella on selvää, että kirjastot ovat digituessa valtakunnallisesti kattava toimija.

Kirjastot ja järjestöt tarjoavat palvelua lähellä asiakasta. AUTA-hankkeen loppuraportin esittelytilaisuudessa kerrottiin, että hankkeessa tehtyjen kokeilujen perusteella tehokkain tukitoimi digitaidoiltaan heikoille kohderyhmille on henkilökohtainen opastus.

Digituen malli on rakenteeltaan monimutkainen. Maakunnan rooli Väestörekisterikeskuksen ja palvelujen tuottajien välissä on epäselvä. Mallin monimutkaisuus on myös iso viestinnällinen haaste.

Digituen määritelmä sinänsä on onnistunut ja digituen erilaiset muodot on tunnistettu ja kuvattu hyvin.

Tässä kohtaa voitte kommentoida toimintamallin ohjauksen periaatteita, rahoitusta ja täytäntöönpanoa (luvut 4, 6, 7).

Yleiset kirjastot ja järjestöt ovat tilastojen valossa tällä hetkellä isoimmat käyttäjälle maksuttoman digituen tuottajat. Niiden toiminta tulee varmistaa digitukeen kohdennetulla valtion rahoituksella.

Nyt toimintamalliehdotukseen ei ole otettu lainkaan mukaan digituen tuottajien, kuten yleisten kirjastojen rahoitusta. Sen sijaan valtaosa rahoituksesta suunnataan toimintamallissa maakunnille.

Toimintamallin tulisi ottaa kantaa siihen, miten digitukea rahoitetaan tuottajien tasolla. Malliin tulisi sisällyä myös suositus siitä, miten kirjastot ja järjestöt yhdessä edistävät digitaitoja.

Alueellisille kehittämiskirjastoille kaavaillaan esityksessä yhtenä tehtävänä digituen koordinointia kirjastoissa. Tämän tehtävän hoitamiseksi kehittämiskirjastoille tulee myöntää erillinen rahoitus oman alueensa digituen järjestämiseen.

Ehdotamme kokeilua, jossa alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot toimisivat digituen toimintamallin käynnistämisessä suoraan yhteistyössä Väestörekisterikeskuksen kanssa valtion myöntämällä erillisrahoituksella.

Tällä hetkellä kirjastoilla on isoja haasteita digituen tuottamisessa. Laitteet, osaaminen ja henkilöstöresurssit vaihtelevat kunnissa. Yleisten kirjastojen hyödyntäminen järjestelmällisen ja laadukkaan digituen tuottamiseen vaatii panostamista osaamisen kehittämiseen ja laitteisiin.

Esimerkiksi Ruotsissa valtio osoitti alueellisille kirjastoille vuosille 2018–2020 digitukeen erillisen määrärahan. Tavoitteena on tukea kirjastojen työtä digitaitojen edistäjinä. Määrärahan suuruus on vuositasolla 25 miljoonaa Ruotsin kruunua eli noin 2,5 miljoonaa euroa.

Vastaava satsaus kannattaa tehdä myös Suomessa. Käyttäjätutkimusten mukaan kirjasto on suosituin kuntapalvelu ja jo nyt kirjasto tavoittaa erittäin suuren osan suomalaisista. Digitaitojen tukeminen kirjaston kautta kohdistuisi suoraan käyttäjiin.

Vuoden 2017 alussa uudistunut kirjastolaki mahdollistaa myös muiden kuin kirjastoammatillisen koulutuksen saaneen henkilökunnan palkkaamisen kirjastoihin. Tämä mahdollisuus kannattaisi hyödyntää ja palkata kirjastoihin digiopastamisen ammattilaisia.

Hallitusohjelman digitalisaation tavoitteiden kannalta kirjastojen tukeminen olisi helposti toteutettava ja kustannustehokas toimintatapa.

Myös poliitikot ovat heränneet kirjaston merkitykseen. Esimerkiksi valtiovarainvaliokunta on todennut vuoden 2018 talousarvioesitystä koskevassa mietinnössä seuraavaa:

”Valiokunta pitää tärkeänä, että kirjastojen osaamista ja neuvontamahdollisuuksia vahvistetaan, sillä kirjastoilla on luonteva rooli olla digitaalisen ajan kulttuuri- ja tietokeskuksia, joiden tiloja, aineistoja, palveluita ja osaamista voidaan hyödyntää mahdollisimman hyvin. Tämä edellyttää mm. kirjastohenkilökunnan digitaitojen kehittämistä, laitteiden nykyaikaistamista ja digitalisoitavien palveluiden harjoitusalojen luomista. Myös digitaalisten sisältöjen käytettävyyttä ja käyttömahdollisuuksia on pyrittävä parantamaan. Saadun selvityksen mukaan opetuksen digitaalistuessa olisi tarvetta myös valtakunnalliselle, mm. kouluja palvelevalle e-kirjakokoelmalle.”

Tässä kohtaa voitte kommentoida säädöstarpeita (luku 5).

Muut mahdolliset huomiot

Digitukea tarvitsevien kohderyhmien osalta luottotiedottomat ovat iso ryhmä. Luottotiedottoman voi olla vaikeaa tai mahdotonta saada käyttöönsä nettiliittymää tai laitetta. Suomen Asiakastieto Oy:n mukaan maksuhäiriöisiä henkilöitä on Suomessa yhteensä 374 200 henkilöä (tieto lokakuulta 2017).

Digituen toimintamallissa on otettava huomioon kotona olevan laitekannan muutokset. Mobiililaitteet yleistyvät kovaa vauhtia ja perinteisten tietokoneiden määrä kodeissa laskee. Monet julkiset palvelut ovat kuitenkin edelleen parhaiten käytettävissä tietokoneen avulla. Kaikkien käytettävissä olevat kirjastojen asiakastietokoneet ovat merkittäviä sähköisen asioinnin kannalta.

Maarno Rauha
Suomen kirjastoseura ry